

ผลการใช้แนวทางปฏิบัติการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในมารดาระยะแรกหลังคลอด โรงพยาบาลฝาง จังหวัดเชียงใหม่

ทองใบ นันทรัตพันธุ์ พย.บ.*

บทคัดย่อ

บทนำ: กระทรวงสาธารณสุขมีนโยบายให้ทุกโรงพยาบาลเป็นโรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่ลูกทั่วประเทศเพื่อส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ตามแนวทางขององค์การอนามัยโลก กลุ่มงานพยาบาลผู้คลอด โรงพยาบาลฝาง จึงได้มีการจัดตั้งคลินิกนมแม่เพื่อเป็นการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ จากสถิติความสำเร็จในการให้นมแม่ในหนึ่งชั่วโมงแรกหลังคลอดของมารดาที่คลอดปกติที่โรงพยาบาลฝางมีแนวโน้มลดลง ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำแนวทางปฏิบัติการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในมารดาระยะแรกหลังคลอดมาใช้ โดยคาดว่ามารดาจะให้นมแม่สำเร็จในหนึ่งชั่วโมงแรกหลังคลอดมากขึ้น ความรู้และเจตคติของมารดาระยะแรกหลังคลอดมากขึ้น

วัตถุประสงค์: เพื่อศึกษาผลการใช้แนวทางปฏิบัติการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในมารดาระยะแรกหลังคลอด

วิธีการศึกษา: การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง กลุ่มตัวอย่างคือมารดาที่คลอดปกติและทารกไม่มีภาวะแทรกซ้อนพักฟื้นอยู่ในห้องคลอด แบ่งเป็นกลุ่มที่ใช้แนวทางปฏิบัติฯ 124 คน และไม่ใช้แนวทางปฏิบัติฯ 124 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบประเมิน LATCH Assessment และแบบสอบถามความรู้และเจตคติเกี่ยวกับนมแม่ วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปโดยใช้ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เปรียบเทียบข้อมูลกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองด้วยสถิติ exact probability test และ Independent sample T-Test

ผลการศึกษา: มารดาระยะแรกหลังคลอดที่ใช้แนวทางปฏิบัติฯ ให้นมแม่สำเร็จในหนึ่งชั่วโมงแรกหลังคลอดมีความรู้ และมีเจตคติมากกว่ามารดาที่ไม่ใช้แนวปฏิบัติฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p=0.001$, $p<0.001$, $p<0.001$ ตามลำดับ)

สรุป: การใช้แนวทางปฏิบัติการส่งเสริมเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในมารดาระยะแรกหลังคลอดมีผลดีต่อความสำเร็จในการให้นมแม่ครั้งแรก และมารดามีความรู้และเจตคติดีขึ้น ดังนั้น ควรส่งเสริมให้มีการนำแนวทางปฏิบัติมาใช้ในการปฏิบัติงานและติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่องเป็นอย่างดี

คำสำคัญ: แนวทางปฏิบัติการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ มารดาระยะแรกหลังคลอดการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

*โรงพยาบาลฝาง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

Effect of Implementing Breast Feeding Promotion Guideline among Postpartum Mothers, Fang Hospital, Chiangmai Province

Thongbai Nuntarattaphun, B.N.S.*

Abstract

Background: The Ministry of Public Health has a policy that every hospital is a mother-child relationship hospital nationwide to promote breastfeeding according to the guidelines of the World Health Organization. The Maternity Nursing Group of Fang Hospital has established a maternal breastfeeding clinic to promote the maternal breastfeeding. Based on the statistics of success in breastfeeding in the first hour after birth of normal mothers at Fang Hospital, there is a tendency to decrease. Therefore, the Implementing Breast Feeding Promotion Guideline among Postpartum Mothers. It is expected that mothers will be breastfed successfully in the first hour after birth. The knowledge and attitude of the postpartum mother will be increased.

Objective: To study the effect of Implementing Breast Feeding Promotion Guideline among Postpartum Mothers.

Study design: This study is a quasi-experimental research. The samples were normal mothers and newborn babies without any complications in the delivery room. Divided into the group used the guideline 124 persons and the group not used the guideline 124 persons. The tools of this study are the LATCH Assessment and Knowledge Questionnaire and Breastfeeding Questionnaire. Analyzing general data by using frequency, percentage, mean and standard deviation. Comparison of exact probability test and independent sample T-Test.

Result: The first stage of postpartum mothers who used the Implementing Breast Feeding Promotion Guideline among Postpartum Mothers is achieved in the first hour after birth. And they have more knowledge and attitude than the mothers who don't use this guideline, with statistical significance at the level of 0.05 ($p=0.001$, $p<0.001$, $p<0.001$ respectively).

Conclusion: Implementing Breast Feeding Promotion Guideline among Postpartum Mothers has a positive effect on the success of breastfeeding for the first time. And mothers have better knowledge and attitudes. Therefore, the implementation of the guideline should be encouraged and used in the operation and followed up with continuous evaluation systematically.

Key words: Breastfeeding practices, Maternal postpartum stages and Breastfeeding

บทนำ

การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เป็นการเรียนรู้ที่ยิ่งใหญ่ในชีวิตของแม่ นำนมแม่เป็นอาหารที่ดีที่สุด ในระยะเริ่มแรกของชีวิตทารก ให้คุณค่าด้านโภชนาการ เสริมสร้างพัฒนาการด้านประสาทการรับรู้และการรู้คิด ช่วยการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันปกป้องทารกจากการติดเชื้อต่างๆ⁽¹⁾ การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มีประโยชน์สำหรับมารดาช่วยให้หมดลูกหดรัดตัวตึงกลับเข้าสู่สภาพเดิมเร็วขึ้น ลดอัตราเสี่ยงต่อการเกิดภาวะตกเลือดหลังคลอด ลดโอกาสเสี่ยงต่อการเป็นมะเร็งเต้านม และมะเร็งรังไข่ด้วย⁽²⁾ องค์การอนามัยโลกจึงแนะนำให้ทารกกินนมแม่อย่างเดียวเป็นระยะเวลา 6 เดือน และให้นมแม่ต่อเนื่องร่วมกับอาหารตามวัยจนถึงอายุ 2 ปี หรือนานกว่านั้น⁽³⁾ กระทรวงสาธารณสุขมีนโยบายให้ทุกโรงพยาบาลทั่วประเทศเป็นโรงพยาบาลสายสัมพันธ์แม่ลูกเพื่อส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ให้เป็นไปตามแนวทางขององค์การอนามัยโลก⁽⁴⁾

โรงพยาบาลฝางเห็นความสำคัญของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่จึงมีการจัดตั้งคลินิกนมแม่ขึ้นเมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2557 เพื่อเป็นการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่และผ่านการประเมินโรงพยาบาลสายใยรักแห่งครอบครัวระดับทองเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2558 ซึ่งการส่งเสริมให้มารดาประสบความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่นั้น ต้องมีการส่งเสริมตามมาตรฐานบันได 10 ขั้น ตามคำแนะนำขององค์การอนามัยโลก⁽⁵⁾ ซึ่งปัจจัยด้านนโยบายของโรงพยาบาล และการปฏิบัติงานของบุคลากร เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่หลังคลอด โดยเฉพาะในระยะหลังคลอดระยะแรกที่พักรักษา

ในโรงพยาบาล ดังนั้นการส่งเสริมการเริ่มต้นให้นมแม่ครั้งแรกจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นและมีประโยชน์ต่อทั้งมารดาและทารกแรกเกิดตามกิจกรรมบันไดขั้นที่ 4พยาบาลวิชาชีพต้องช่วยเหลือมารดาได้โดยกอดทารกภายในครึ่งชั่วโมงแรกคลอดและได้ช่วยเหลือให้ทารกดูดนมภายในหนึ่งชั่วโมงแรกหลังคลอด ของหลักปฏิบัติตามบันได 10 ขั้น จะช่วยให้การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ประสบความสำเร็จในระยะต่อไป⁽⁶⁾ นอกจากนี้ ความรู้และทัศนคติที่ถูกต้องมีผลต่อความสำเร็จในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ที่มีเจตคติที่ดีต่อการให้นมลูกจะมีอัตราการเริ่มต้นการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และการคงการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างต่อเนื่องเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 20-30^(7,8)

จากสถิติความสำเร็จในการให้นมแม่ในหนึ่งชั่วโมงแรกหลังคลอด ของมารดาที่คลอดปกติที่โรงพยาบาลฝางโดยใช้เกณฑ์ LATCH Assessment⁽⁹⁾ พบว่า ปี 2558 มีมารดาที่คลอดปกติ จำนวน 1,110 คน ให้นมแม่สำเร็จในหนึ่งชั่วโมงแรกหลังคลอด 389 คน คิดเป็นร้อยละ 35.0⁽¹⁰⁾ ปี 2559 มารดาที่คลอดปกติ จำนวน 1,112 คน ให้นมแม่สำเร็จในหนึ่งชั่วโมงแรกหลังคลอด 362 คน คิดเป็นร้อยละ 32.6⁽¹¹⁾ ซึ่งมีแนวโน้มลดลงตามลำดับ ผู้วิจัยจึงได้จัดทำแนวทางปฏิบัติการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของมารดาในระยะแรกหลังคลอดสำหรับห้องคลอดขึ้นเพื่อช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุนให้มารดาหลังคลอดเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาผลการใช้แนวทางปฏิบัติการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในมารดา ระยะแรกหลังคลอด โรงพยาบาลฝาง จังหวัดเชียงใหม่ โดยเปรียบเทียบ

ความสำเร็จในการให้นมแม่ในหนึ่งชั่วโมงแรกหลังคลอด ความรู้และเจตคติเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในการให้นมแม่ครั้งแรก ในมารดาที่ได้รับการส่งเสริมตามแนวทางปฏิบัติการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในระยะแรกหลังคลอด และมารดาหลังคลอดที่ได้รับการพยาบาลตามปกติ

วัตถุประสงค์และวิธีการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental research) โดยทำการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มที่ใช้แนวทางการปฏิบัติการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ระยะแรกหลังคลอด กับกลุ่มที่ไม่ได้แนวทางการปฏิบัติการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ระยะแรกหลังคลอด ระหว่างวันที่ 1 ธันวาคม 2560 ถึง 31 พฤษภาคม 2561

ประชากร คือ มารดาที่คลอดปกติและทารกไม่มีภาวะแทรกซ้อนพักฟื้นอยู่ในห้องคลอด โรงพยาบาลฝาง จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่าง คือ มารดาที่คลอดปกติและทารกไม่มีภาวะแทรกซ้อนพักฟื้นอยู่ในห้องคลอด เป็นเวลา 2 ชั่วโมง ระหว่างวันที่ 1 มกราคม ถึง 30 เมษายน 2561 จำนวน 248 คน โดยมารดาที่คลอดตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ถึง 15 กุมภาพันธ์ 2561 จัดเป็นกลุ่มควบคุมจำนวน 124 คน และมารดาที่คลอดตั้งแต่วันที่ 16 กุมภาพันธ์ ถึง 30 เมษายน 2561 จัดเป็นกลุ่มทดลองจำนวน 124 คน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้ 1) มารดาไม่เป็นโรคร้ายแรงที่ไม่สามารถให้นมแม่ได้ เช่น HIV 2) มารดาได้รับการฝากครรภ์ ในโรงพยาบาลฝาง จังหวัดเชียงใหม่ 3) มารดาสามารถสื่อสารภาษาไทยได้ และ 4) มารดาสมัครใจเข้าร่วมโครงการวิจัย การคำนวณขนาดตัวอย่าง ดำเนินการโดยใช้สูตร

การหาขนาดตัวอย่างในงานวิจัยประเภทที่ต้องการหาสัดส่วนการศึกษาในคน 2 กลุ่ม ที่เป็นอิสระต่อกัน⁽¹²⁾ โดยผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลจากมารดาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างกลุ่มละ 10 คน พบว่าความสำเร็จในการให้นมแม่ในหนึ่งชั่วโมงแรกหลังคลอด ในกลุ่มควบคุมเท่ากับร้อยละ 0.3 และกลุ่มทดลองเท่ากับ 0.5 ใช้กำลังการทดสอบเท่ากับ 0.90 ที่ระดับนัยสำคัญที่ 0.05 ทดสอบ 2 ทิศทาง วัดระหว่างกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง ได้ขนาดตัวอย่างกลุ่มละ 124 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแนวทางปฏิบัติการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในมารดา ระยะแรกหลังคลอด ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น และผ่านการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน คือ แพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านสูตินรีเวช 1 ท่าน และพยาบาลผู้เชี่ยวชาญด้านสูตินรีเวช 2 ท่าน
2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

1) แบบประเมินความสำเร็จในการให้นมแม่ โดยใช้เกณฑ์ LATCH Assessment (LATCH)⁽⁹⁾ ประกอบไปด้วยคำถาม 5 ข้อ คือ การเข้าเต้านมหรือการอมหัวนมและลานนม การได้ยินเสียงกลืนน้ำนม ลักษณะของหัวนมแม่ ความรู้สึกสบายเต้านมและหัวนม ท่าอุ้มลูกหรือการจัดท่าลูกขณะให้นม โดยคะแนนเต็ม คือ 10 คะแนน หากมีค่ามากกว่า 8 แสดงว่ามีความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่สูง⁽¹³⁾

2) แบบสอบถามผลการใช้แนวทางการปฏิบัติการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของมารดา ระยะแรกหลังคลอด แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา จำนวนครั้งที่ตั้งครรภ์ และ จำนวนครั้งที่คลอดสำเร็จ

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ จำนวน 11 ข้อ เป็นแบบเลือกตอบเพียงคำตอบเดียว ตอบถูกได้ 1 คะแนน ตอบผิดได้ 0 คะแนน ผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ประกอบด้วย หัวหน้าพยาบาลโรงพยาบาลฝาง หัวหน้างานห้องคลอด หัวหน้างานหอผู้ป่วยพิเศษสูติรีเวชกรรม ได้ค่าความตรงตามเนื้อหาเท่ากับ 0.9 เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ข้อเสนอแนะ ผู้วิจัยนำมาปรับปรุงแก้ไขจนได้แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์นำไปทดลองใช้กับซึ่งเป็นมารดาหลังคลอดระยะแรกที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 15 คน แล้วนำผลมาวิเคราะห์โดยใช้สูตร KR-20 ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.75 การแปลผลระดับความรู้ใช้วิธีการจัดกลุ่มแบบอิงเกณฑ์ 3 ระดับ ของ Bloom⁽¹⁴⁾

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเจตคติเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่จำนวน 16 ข้อ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับ ผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ประกอบด้วยหัวหน้าพยาบาลโรงพยาบาลฝาง หัวหน้างานห้องคลอด หัวหน้างานหอผู้ป่วยพิเศษสูติรีเวชกรรม ได้ค่าความตรงตามเนื้อหาเท่ากับ 0.9 เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ข้อเสนอแนะ ผู้วิจัยนำมาปรับปรุงแก้ไขจนได้แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์นำไปทดลองใช้กับมารดาหลังคลอดระยะแรกที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 15 ราย แล้วนำมาหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค

ได้เท่ากับ 0.78 ซึ่งอยู่ในระดับดี นั่นคือแบบสอบถามมีความน่าเชื่อถือและสามารถนำไปศึกษากับกลุ่มตัวอย่างจริงได้ การแปลผลระดับเจตคติใช้วิธีการจัดกลุ่มแบบอิงเกณฑ์ 3 ระดับ ของ Bloom⁽¹⁴⁾ การวิจัยนี้ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยโรงพยาบาลนครพิงค์ตามเอกสาร เลขที่ 0032.2/97980 รับรอง ณ วันที่ 27 ธันวาคม 2560 ถึง 26 ธันวาคม 2561 ระหว่างการศึกษากลุ่มตัวอย่างมีอิสระที่จะปฏิเสธหรือถอนตัวจากการวิจัยได้ตลอดเวลาโดยไม่มีผลต่อการรักษาพยาบาลที่ควรจะได้รับตามมาตรฐานทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างที่ยินดีเข้าร่วมวิจัยได้ลงลายมือชื่อยินยอมเข้าร่วมวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์แผนการใช้แนวทางปฏิบัติ วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลแก่พยาบาลห้องคลอด โรงพยาบาลฝาง จ.เชียงใหม่ จากนั้นผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์วิธีการดำเนินการวิจัย ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย และข้อมูลที่ได้เก็บไว้เป็นความลับ ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างที่ยินดีเข้าร่วมวิจัยต้องลงลายมือชื่อยินยอมเข้าร่วมวิจัยโดยกลุ่มควบคุม เก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงวันที่ 1 มิถุนายน ถึง 31 กรกฎาคม 2561 จากนั้นจึงเริ่มเก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มทดลอง ในช่วงวันที่ 1 สิงหาคม ถึง 30 กันยายน 2561 โดยทำการเก็บข้อมูลแบบประเมินความสำเร็จในการให้นมแม่ (LATCH) ภายในหนึ่งชั่วโมงแรกหลังคลอดและเก็บข้อมูลแบบสอบถามความรู้และเจตคติ ในวันที่กลุ่มตัวอย่างจำหน่ายออกจากโรงพยาบาล

การวิเคราะห์ข้อมูล 1) วิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของมารดา ความสำเร็จในการให้นมแม่ ใน 24 ชั่วโมงแรก ความรู้และเจตคติเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและ

ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2) วิเคราะห์เปรียบเทียบ ข้อมูลส่วนบุคคลของมารดา ระหว่างกลุ่มควบคุม และกลุ่มทดลอง ด้วยสถิติ exact probability test 3) วิเคราะห์เปรียบเทียบ ความสำเร็จในการ ให้นมแม่ใน 1 ชั่วโมงแรก ระหว่างกลุ่มควบคุมและ กลุ่มทดลอง ด้วยสถิติ exact probability test 4) วิเคราะห์เปรียบเทียบความรู้และเจตคติ เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ระหว่างกลุ่ม ควบคุมและกลุ่มทดลอง ด้วยสถิติ Independent sample T-Test

ผลการศึกษา

มารดาหลังคลอดในกลุ่มทดลอง ส่วนใหญ่ อายุ 20-35 ปี ร้อยละ 62.1 (เฉลี่ย 24.9 ปี) มี อาชีพรับจ้าง ร้อยละ 63.7 การศึกษาสูงสุดอยู่ใน ระดับประถมศึกษา ร้อยละ 58.9 สถานภาพสมรส

ร้อยละ 96.0 มีประสบการณ์การตั้งครรภ์ 1 ครั้ง ร้อยละ 50.0 (เฉลี่ย 2.0 ครั้ง) และมีประสบการณ์ การคลอด 1 ครั้ง ร้อยละ 54.0 (เฉลี่ย 1.8 ครั้ง) ในกลุ่มควบคุมส่วนใหญ่อายุ 20-35 ปี ร้อยละ 71.8 (เฉลี่ย 24.8 ปี) มีอาชีพรับจ้าง ร้อยละ 56.5 การศึกษาสูงสุดอยู่ในระดับ ประถมศึกษาร้อยละ 53.2 สถานภาพสมรส ร้อยละ 97.6 มีประสบการณ์การตั้งครรภ์ 1 ครั้ง ร้อยละ 47.6 (เฉลี่ย 1.9 ครั้ง) และมีประสบการณ์การ คลอด 1 ครั้ง ร้อยละ 53.2 (เฉลี่ย 1.7 ครั้ง) เมื่อ ทำการเปรียบเทียบทางสถิติ พบว่า อายุ อาชีพ ระดับการศึกษาสูงสุด สถานภาพสมรส ประสบการณ์การตั้งครรภ์ และมีประสบการณ์การ คลอด ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่มีความ แตกต่างกันทางสถิติระดับ 0.05 (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ลักษณะทั่วไปของมารดาหลังคลอด ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ลักษณะทั่วไป	กลุ่มทดลอง (n=124)		กลุ่มควบคุม (n=124)		p-value
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
อายุ (ปี)					
น้อยกว่า 20	36	29.0	26	21.0	
20 - 35	77	62.1	89	71.8	
มากกว่า 35	11	8.9	9	7.3	
เฉลี่ย (SD)	24.9	(7.2)	24.8	(6.3)	0.963
อาชีพ					
เกษตรกร	25	20.2	31	25.0	0.533
รับจ้าง	79	63.7	70	56.5	
ค้าขาย	20	16.1	23	18.5	
การศึกษาสูงสุด					
ประถมศึกษา	73	58.9	66	53.2	0.692
มัธยมศึกษา	39	31.5	45	36.3	
ปริญญาตรี	12	9.6	13	10.5	

ตารางที่ 1 ลักษณะทั่วไปของมารดาหลังคลอด (ต่อ)

ลักษณะทั่วไป	กลุ่มทดลอง (n=124)		กลุ่มควบคุม (n=124)		p-value
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
สถานภาพสมรส					
โสด	5	4.0	3	2.4	0.722
สมรส	119	96.0	121	97.6	
ประสบการณ์การตั้งครรภ์					
1 ครั้ง	62	50.0	59	47.6	
2 ครั้ง	27	21.8	38	30.6	
3 ครั้ง	21	16.9	17	13.7	
มากกว่า 3 ครั้ง	14	11.3	10	8.1	
เฉลี่ย (SD)	2.0	(1.3)	1.9	(1.1)	0.397
ประสบการณ์คลอด					
1 ครั้ง	67	54.0	66	53.2	
2 ครั้ง	28	22.6	35	28.2	
มากกว่า 2 ครั้ง	29	23.4	23	18.5	
เฉลี่ย (SD)	1.8	(1.0)	1.7	(0.9)	0.485

ความสำเร็จในการให้นมแม่ใน 24 ชั่วโมง แรกของมารดาหลังคลอด พบว่า กลุ่มทดลองมี ความสำเร็จร้อยละ 55.6 และกลุ่มควบคุมมี ความสำเร็จร้อยละ 33.1 เมื่อทำการเปรียบเทียบ ทางสถิติพบว่า กลุ่มทดลองมีความสำเร็จมากกว่า กลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p=0.001$) (ตารางที่ 2)

ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของ มารดาหลังคลอด พบว่ากลุ่มทดลองมีคะแนน ความรู้เฉลี่ยเท่ากับ 9.2 คะแนน (ระดับสูง) และ กลุ่มควบคุม มีความรู้เฉลี่ยเท่ากับ 7.1 คะแนน (ระดับปานกลาง) เมื่อทำการเปรียบเทียบทางสถิติ พบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนความรู้เฉลี่ยมากกว่า

กลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p<0.001$) (ตารางที่ 3)

เจตคติเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของ มารดาหลังคลอด พบว่ากลุ่มทดลองมีคะแนน เจตคติเฉลี่ยเท่ากับ 70.7 คะแนน (ระดับสูง) และ กลุ่มควบคุมมีคะแนนเจตคติเฉลี่ย 59.8 คะแนน (ระดับปานกลาง) เมื่อทำการเปรียบเทียบทางสถิติ พบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนเจตคติเฉลี่ยมากกว่า กลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p<0.001$) (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 2 ความสำเร็จในการให้นมแม่ใน 24 ชั่วโมงแรก (LATCH) ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ความสำเร็จ	กลุ่มทดลอง (n=124)		กลุ่มควบคุม (n=124)		p-value
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
สำเร็จ	69	55.6	41	33.1	0.001*
ไม่สำเร็จ	55	44.4	83	66.9	

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.0

ตารางที่ 3 ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ความรู้	กลุ่มทดลอง(n=124)		กลุ่มควบคุม(n=124)		p-value
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ต่ำ	0	0.0	15	12.1	
ปานกลาง	63	50.8	97	78.2	
สูง	61	49.2	12	9.7	
ค่าเฉลี่ย (SD)	9.2	(1.4)	7.1	(1.9)	< 0.001*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4 เจตคติเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

เจตคติ	กลุ่มทดลอง (n=124)		กลุ่มควบคุม (n=124)		p-value
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ต่ำ	0	0.0	10	8.1	
ปานกลาง	15	12.1	47	37.9	
สูง	109	87.9	67	54.0	
ค่าเฉลี่ย (SD)	70.7	(8.6)	59.8	(13.5)	< 0.001*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

วิจารณ์

จากผลการศึกษา มารดาหลังคลอดกลุ่มทดลองที่ใช้แนวทางปฏิบัติการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในมารดาระยะแรกหลังคลอด มีความสำเร็จในการให้นมแม่ใน 1 ชั่วโมงแรก มากกว่ากลุ่มควบคุมที่ไม่ได้ใช้แนวทางปฏิบัติการ

ส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในมารดาระยะแรก หลังคลอด สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชนิษฐา ปานยิ้ม⁽¹⁵⁾ ที่ทำการศึกษาเรื่องประสิทธิผลของการใช้แนวทางปฏิบัติที่เป็นเลิศสำหรับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ โรงพยาบาลพพบพระ จังหวัดตาก พบว่า มารดาที่ได้รับการดูแลโดยใช้แนว

ปฏิบัติที่เป็นเลิศมีจำนวนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวนในช่วง 6 สัปดาห์หลังคลอดมากกว่ากลุ่มที่ได้รับการดูแลปกติ และงานวิจัยของ สุจิตรา ยวงทอง⁽¹⁶⁾ ที่ทำการศึกษารื่องผลของโปรแกรมการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่สำหรับมารดาหลังคลอดบุตรคนแรกต่อระยะเวลาและพฤติกรรมในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ พบว่า ในช่วงภายหลัง 4 สัปดาห์หลังคลอด มารดาในกลุ่มทดลองมีระยะเวลาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวนานกว่ากลุ่มควบคุม และงานวิจัยของกรรณิการ์ กันธะรักษา⁽¹⁷⁾ ที่ทำการศึกษารื่องการพัฒนาแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของ อ า จ า ร ย ์ ค ณ ะ พ ย า บ า ล ศ า ส ต ร ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และพยาบาลโรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ พบว่าสตรีที่ได้รับการดูแลโดยใช้โปรแกรมการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มีส่วนในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเต็มที่ 24 ชั่วโมงก่อนจำหน่ายจากโรงพยาบาลสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการดูแลปกติ จะเห็นได้ว่าการศึกษาวิจัยได้นำแนวทางปฏิบัติการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในมารดา ระยะ แรก หลัง คลอด มา ใช้ ประสพผลสำเร็จ เนื่องมาจากเป็นแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน เหมาะกับบริบทของหน่วยงาน มีกระบวนการใช้ที่ ง่ายต่อการนำไปใช้ ไม่ซับซ้อน อีกทั้งยังมีการทบทวนการปฏิบัติวิธีการให้นมแม่ ความรู้และเจตคติที่ถูกต้องแก่มารดาหลังคลอด เป็นการใช้เวลา 2 ชั่วโมงในระยะแรกหลังคลอดอย่างคุ้มค่าที่สุด โดยมุ่งเน้นบทบาทของพยาบาลเป็นอันดับแรก ซึ่งสุตาภรณ์ พัยคมเรือง⁽⁶⁾ ที่ทำการศึกษารื่องปัญหาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ระยะแรกหลังคลอด พบว่าปัญหาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในระยะแรกหลังคลอด คือ มารดาไม่รู้และไม่ได้รับการสอน ขาดการเริ่มดูดเร็วและไม่ได้

กระตุ้นอย่างต่อเนื่อง มีความเครียดและรู้สึกกดดันจากคนรอบข้าง ดังนั้นการสนับสนุนของพยาบาลต่อมารดาในการเผชิญปัญหาในระยะนี้จะช่วยให้มารดามีความมั่นใจและสามารถเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้อย่างต่อเนื่อง และงานวิจัยของศศิธรา น่วมภา⁽¹⁸⁾ ที่ทำการศึกษารื่องปัจจัยส่วนบุคคลเวลาที่เริ่มให้นมแม่และการสนับสนุนจากพยาบาลในการทำนายความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวก่อนจำหน่ายในมารดาหลังผ่าตัดคลอด พบว่าปัจจัยสนับสนุนจากพยาบาล และเวลาที่เริ่มให้นมแม่มีผลต่อความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวน และสอดคล้องกับงานวิจัยของภัสรา หากุหลาบ⁽¹⁹⁾ ที่ทำการศึกษารื่องอุปสรรคของการเริ่มให้ลูกดูดนมแม่ครั้งแรกในห้องคลอด พบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่นั้นมีหลายประการ ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม อุปสรรคของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อาจเกิดขึ้นนับตั้งแต่เริ่มให้ลูกดูดนมแม่ครั้งแรกในห้องคลอด เช่น ความเจ็บปวด ความเครียด ความกังวล พยาบาลควรตระหนักถึงอุปสรรคดังกล่าว และช่วยให้ลูกดูดนมแม่ทันทีหลังคลอดหรือโดยเร็วที่สุดภายในครึ่งชั่วโมงแรกหลังคลอด เพราะฉะนั้นมารดาหลังคลอดในกลุ่มทดลองจึงได้รับการสนับสนุนและการช่วยเหลือต่างๆ จากพยาบาลอย่างถูกต้อง พยาบาลสามารถประเมินลักษณะปัญหาและกำหนดแนวทางช่วยเหลือสามารถแก้ไขปัญหาได้ และ นอกเหนือจากการได้รับความช่วยเหลือจากพยาบาลแล้ว ความรู้และเจตคติที่ดีของมารดาหลังคลอดยังมีผลต่อความสำเร็จในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อีกด้วย⁽⁸⁾ โดยจิรนนท์ วีรกุล⁽⁷⁾ ที่ทำการศึกษารื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวน

นาน 6 เดือน ในโรงพยาบาลมหาวิทยาลัยนเรศวร พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวนาน 6 เดือน คือ มารดาทราบนโยบายเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และมารดามีความรู้เกี่ยวกับการให้นมบุตร และการศึกษาของฉัตรรัตน์ หวังสวัสดิ์⁽²⁰⁾ ที่ทำการศึกษารื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวนาน 6 เดือนของมารดาในจังหวัดนราธิวาส พบว่าความรู้เรื่องประโยชน์ของนมแม่ของมารดาด้วยนมแม่มีความสัมพันธ์ทางบวกต่อความตั้งใจในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวนาน 6 เดือน และการศึกษาของสุวรรณ ชนะภัย⁽²¹⁾ ที่ทำการศึกษารื่องความรู้ทัศนคติการรับรู้สมรรถนะในตนเองและการสนับสนุนจากสามีและพยาบาลในการทำนายนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดี่ยว 6 สัปดาห์ พบว่าความรู้และทัศนคติ เป็นปัจจัยที่สามารถทำนายการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดี่ยว 6 สัปดาห์ และการศึกษาของสมชาย โอวัฒนาพานิช⁽²²⁾ ที่ทำการศึกษารื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ โรงพยาบาลพระนารายณ์มหาราช จังหวัดลพบุรี พบว่าทัศนคติมีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

ในการศึกษาครั้งนี้พบว่า มารดาหลังคลอดกลุ่มทดลองที่ใช้แนวทางปฏิบัติการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในมารดาระยะแรกหลังคลอด มีความรู้และเจตคติเกี่ยวกับนมแม่ มากกว่ากลุ่มควบคุมที่ไม่ได้ใช้แนวทางปฏิบัติการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในมารดาระยะแรกหลังคลอด ซึ่งความรู้ที่เพิ่มขึ้นเกิดจากการที่มารดาหลังคลอดระยะแรกได้รับการดูแลและมีการสนับสนุนให้มีการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในห้องคลอดได้รับการ

สอน การชี้แนะและให้คำแนะนำพูดคุยให้กำลังใจ เสริมสร้างความมั่นใจในการเผชิญปัญหาช่วยเหลือบรรเทาความไม่สุขสบายด้านร่างกายและจิตใจจากพยาบาลอย่างใกล้ชิดสามารถสอบถามข้อข้องใจได้ทันที สอดคล้องกับงานวิจัยของพัชรินทร์ เงินทอง⁽²³⁾ ที่ทำการศึกษารื่องการให้ความรู้ต่อการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในมารดาวัยรุ่น: การทบทวนอย่างเป็นระบบ พบว่าประสิทธิผลของการให้ความรู้ขึ้นกับ 3 ปัจจัยหลัก คือ รูปแบบการให้ความรู้ ช่วงเวลาในการให้ความรู้และผู้ให้ความรู้ และงานวิจัยของนงเยาว์ ไบยา⁽²⁴⁾ ที่ทำการศึกษารื่องความรู้ของมารดา คະណະการเข้าเต้าและความพึงพอใจจากการพัฒนาระบบการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในโรงพยาบาลศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมมหาราชุมารี พบว่าหลังการจัดการรูปแบบการให้การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มารดาหลังคลอดส่วนใหญ่ได้คະណະความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่สูง (ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80) มากถึงร้อยละ 70 จากมารดาทั้งหมด ส่วนด้านเจตคติที่เพิ่มขึ้นเกิดจากความสำเร็จในการให้นมแม่ ความรู้ ความเชื่อ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการให้ความรู้คำแนะนำต่างๆจากพยาบาล สอดคล้องกับงานวิจัยของอัญญา ปลอดเปลื้อง⁽²⁵⁾ ที่ทำการศึกษารื่องผลของโปรแกรมการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่โดยการสนับสนุนของครอบครัวต่อความรู้ทัศนคติและพฤติกรรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของมารดาหลังคลอด พบว่าคະណະทัศนคติเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของมารดาหลังคลอดหลังได้รับ โปรแกรมการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่โดยการสนับสนุนของครอบครัวสูงกว่าก่อนได้รับโปรแกรม และงานวิจัยของดาริน ด่านเทศ⁽²⁶⁾ ที่ทำการศึกษารื่องผลของโปรแกรมส่งเสริมการ

เลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวสำหรับหญิงตั้งครรภ์ทำงานนอกร้านต่อเจตคติและความตั้งใจเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว พบว่าหลังการทดลองหญิงตั้งครรภ์ทำงานนอกร้านกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนเจตคติและความตั้งใจในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวนาน 6 เดือน เพิ่มขึ้นจากในระยะก่อน และหลังการทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม

สรุป

ความสำเร็จในการให้นมแม่ในหนึ่งชั่วโมงแรกหลังคลอดของมารดาที่คลอดปกติที่โรงพยาบาลฝาง มีแนวโน้มลดลง แนวทางปฏิบัติการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในมารดา ระยะแรกหลังคลอดที่นำมาปฏิบัติ ทำให้มารดา ระยะแรกหลังคลอดสามารถให้นมแม่ได้สำเร็จในหนึ่งชั่วโมงแรกหลังคลอด มีความรู้และเจตคติจึงควรมีการนำแนวทางปฏิบัติการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในมารดา ระยะแรกหลังคลอดสู่การปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

1. ควรส่งเสริมให้มีการนำแนวทางปฏิบัติมาใช้ในการปฏิบัติงานและติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่องเป็นระบบชัดเจน
2. ควรมีการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในกลุ่มมารดาที่ผ่าท้องคลอด เพื่อให้กลุ่มมารดาหลังคลอดดังกล่าวได้รับการดูแลที่เหมาะสม ส่งผลให้มารดาตัดสินใจเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน

3. ควรนำแนวทางปฏิบัติในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในระยะแรกหลังคลอดไปทำการศึกษาในโรงพยาบาลชุมชนอื่น

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณ นายแพทย์วิษณุ สิริโรจน์พร ผู้อำนวยการโรงพยาบาลฝาง ที่อนุญาตให้มีการศึกษานี้ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่พยาบาลในกลุ่มงานการพยาบาลผู้คลอด โรงพยาบาลฝาง ที่ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลฝางทุกท่านที่ช่วยในการค้นหาข้อมูลต่างๆ และเป็นกำลังสนับสนุนในการปฏิบัติงาน

เอกสารอ้างอิง

1. Cunningham FG, Leveno KJ, Bloom SL, Hauth JC, Gilstrap LC, Wenstrom KD. Williams Obstetrics. 22nd. New York: McGraw Hill; 2005.
2. วีระพงษ์ ฉัตรานนท์. ความสำคัญของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่. เอกสารประกอบการฝึกอบรมเรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่สำหรับบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์; 2536. หน้า 23-29.
3. World Health Organization. Global Strategy for Infant and Young Child Feeding. 55th World Health Assembly. Geneva: World Health Organization; 2003.

4. สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข.คู่มือการดำเนินงานโครงการโรงพยาบาลสายใยรักแห่งครอบครัว. กรุงเทพฯ: สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข; 2550.
5. World Health Organization. Ten Steps to Successful Breastfeeding. 2018 [cited Aug, 30, 2018]. Available from: www.who.int/nutrition/bfhi/ten-steps/en/
6. สุดาภรณ์ พัยคมเรือง. ปัญหาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ระยะแรกหลังคลอด: ประสบการณ์ของมารดา. วารสารพยาบาลศาสตร์ 2559; 34(3):30-40.
7. จิรนนท์ วีระกุล. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเตี๋ยว นาน 6 เดือนในโรงพยาบาลมหาวิทยาลัยนเรศวร. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ นเรศวรวิจัย ครั้งที่ 12 วิจัยและนวัตกรรมกับการพัฒนาประเทศ. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร; 2559. หน้า 746-57.
8. Amiel Castro RT, Glover V, Ehlert U, O'Connor TG. Antenatal psychological and socioeconomic predictors of breastfeeding in a large community sample. Early Hum Dev 2017; 110:50-6.
9. Kumar SP, Mooney R, Wieser LJ, et al. The LATCH scoring system and prediction of breastfeeding duration. J Hum Lact 2006; 22:391-97.
10. โรงพยาบาลฝาง. สถิติความสำเร็จในการให้นมแม่ใน 24 ชั่วโมงของมารดาที่คลอดปกติที่โรงพยาบาลฝาง. เชียงใหม่: 2558.
11. โรงพยาบาลฝาง. สถิติความสำเร็จในการให้นมแม่ใน 24 ชั่วโมงของมารดาที่คลอดปกติที่โรงพยาบาลฝาง. เชียงใหม่: 2559.
12. จรณิต แก้วกั้งวาล, ประตาศป สิงหสิวานนท. ขนาดกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยทางคลินิก. กรุงเทพฯ: คณะเวชศาสตร์เขตร้อน มหาวิทยาลัยมหิดล; 2554.
13. ภาวิน พัวพรพงษ์. การประเมินการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่. Journal of Medicine and Health Sciences 2014; 21(1):4-15.
14. Benjamin, S Bloom. Learning for mastery'. Evaluation comment. Center for the study of instruction program. University of California at Los Angeles 1986; 2:47-62.
15. ขนิษฐา ปานยิ้ม. ประสิทธิภาพของการใช้แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศสำหรับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ โรงพยาบาลพะพระ จังหวัดตาก. พยาบาลสาร 2555; 39(2):66-78.
16. สุจิตรา ยวงทอง. ผลของโปรแกรมการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่สำหรับมารดาหลังคลอดบุตรคนแรกต่อระยะเวลาและพฤติกรรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่.วารสารสาธารณสุขมหาวิทยาลัยบูรพา 2555; 7(2):100-115.

17. กรรณิการ์ กัณธะรักษา. การพัฒนา รูปแบบการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ของอาจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และพยาบาล โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่. พยาบาลสาร 2557; 41(พิเศษ):158-68.
18. ศศิธรา น่วมภา. ปัจจัยส่วนบุคคลเวลาที่ เริ่มให้นมแม่และการสนับสนุนจาก พยาบาลในการทำนวยความสำเร็จในการ เลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวก่อนจำหน่าย ในมารดาหลังผ่าตัดคลอด. วารสาร พยาบาลศาสตร์ 2013; 31(2):49-59.
19. ภัสรา หากุหลาบ. อุปสรรคของการเริ่มให้ ลูกดูดนมแม่ครั้งแรกในห้องคลอด. วารสารสภาการพยาบาล 2552; 24(2):14-23.
20. ธิดาร์ตน์ หวังสวัสดิ์. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อ ความตั้งใจในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่าง เดียวนาน 6 เดือนของมารดาในจังหวัด นครราชสีมา. พยาบาลสาร 2557; 41 (พิเศษ):123-33.
21. สุวรรณนา ชนะภัย. ความรู้ ทักษะคิด การ รับรู้สมรรถนะในตนเองและการสนับสนุน จากสามีและพยาบาลในการทำนวยการ เลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 สัปดาห์. วารสารพยาบาลศาสตร์ 2014; 32(1):51-60.
22. สมชาย โอวัฒนาพานิช. ปัจจัยที่มี ความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จในการเลี้ยง ลูก ด้วย นม แม่ ร ो ง พ ย า บ า ล พระนารายณ์มหาราช จังหวัดลพบุรี. วารสารวิชาการสาธารณสุข 2558; 24(2):200-10.
23. พัชรินทร์ เงินทอง. การให้ความรู้ต่อการ เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในมารดาวัยรุ่น: การทบทวนอย่างเป็นระบบ. พยาบาลสาร 2558; 42(พิเศษ):123-33.
24. นงเยาว์ ไบยา. การศึกษาความรู้ของ มารดา คະแนนการเข้าเต้าและความพึง พอใจจากการพัฒนาระบบการเลี้ยงลูก ด้วยนมแม่ ในโรงพยาบาลศูนย์การแพทย์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรม บรมราชกุมารี. วารสารการแพทย์และ วิทยาศาสตร์สุขภาพ 2013; 20(2):17-23.
25. อัญญา ปลอดเปลื้อง. ผลของโปรแกรมการ ส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่โดยการ สนับสนุนของครอบครัวต่อความรู้ ทักษะคิดและพฤติกรรมกรรมการเลี้ยงลูกด้วยนม แม่ของมารดาหลังคลอด. วารสารวิจัย ราชภัฏพระนครสาขาวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยี 2558; 11(2):41-52.
26. ดาริน ด่านเทศ. ผลของโปรแกรมส่งเสริม การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยุ่สำหรับ หญิงตั้งครรภ์ทำงานนอกบ้านต่อเจตคติ และความตั้งใจเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วย นมแม่อย่างเดียว. รายงานวิจัย. สาขาวิชา การผดุงครรภ์ชั้นสูง. คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา; 2559.